

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่องการย้ายถิ่นระยะสั้นกับการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรชนบทในเขตพื้นที่ภาคจนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พอจะสรุปได้ดังนี้

1. ถ้าพิจารณาเกี่ยวกับเขตที่อยู่อาศัยของผู้อพยพย้ายถิ่นระยะสั้นและผู้อพยพย้ายถิ่นแล้ว พบว่าผู้อพยพอยู่ในเขตกลุ่มหมู่บ้านเป้าหมายและนอกเขตกลุ่มหมู่บ้านเป้าหมายไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญในเรื่องเพศ อายุ สถานภาพการสมรส และสถานภาพในครอบครัว แต่ถาเปรียบเทียบระหว่างผู้อพยพย้ายถิ่นกับผู้อพยพระยะสั้น จะพบว่าผู้อพยพย้ายถิ่นมีสัดส่วนของเพศชายสูงกว่าผู้อพยพระยะสั้น ผู้อพยพย้ายถิ่นระยะสั้นมีประชากรที่มีอายุอยู่ในระดับ 30 ปีลงมาสูงกว่าผู้อพยพระยะสั้น ผู้อพยพย้ายถิ่นมีสัดส่วนของเพศแรงงานแล้วสูงกว่าผู้อพยพระยะสั้น และมีสถานภาพในครอบครัวที่เป็นลูกต่ำกว่าผู้อพยพระยะสั้น ในเรื่องขนาดครอบครัวก็เช่นเดียวกันไม่แตกต่างกันมากนัก แต่มีแนวโน้มว่าผู้อพยพระยะสั้นมีขนาดครอบครัวโดยเฉลี่ยสูงกว่า ผู้อพยพเริ่มแต่งงานทุกกลุ่มเป็นไปทางองเดียวกัน คือ เริ่มแต่งงานเมื่ออายุระหว่าง 19-21 ปีสูงสุด จำนวนบุตรเกิดรอดคนพบผู้อพยพระยะสั้นมีจำนวนบุตรเกิดรอดคนมากกว่า 6 คนขึ้นไปสูงกว่าผู้อพยพระยะสั้นเล็กน้อย ระดับการศึกษาและอาชีพหลักไม่มีความแตกต่างกัน แต่อาชีพรองในกลุ่มของผู้อพยพระยะสั้นมีอาชีพรองประเภทรับจ้างสูงกว่าผู้อพยพระยะสั้นในเขตที่อยู่อาศัยทั้งสองประเภท ขนาดพื้นที่ สถานภาพการถือครองที่ดิน และการเคยเงินทางเข้าตัวจังหวัด ในทั้งสองกลุ่มไม่แตกต่างกัน แต่ความถี่ในการเข้าตัวจังหวัด ผู้อาศัยอยู่นอกเขตกลุ่มหมู่บ้านเป้าหมายมีการเคยเงินทางเข้าตัวจังหวัดบ่อยครั้งกว่าผู้อาศัยอยู่ในเขตหมู่บ้านเป้าหมายทั้งผู้อพยพระยะสั้นและผู้อพยพระยะสั้น วัตถุประสงค์หลักในการเข้าตัวจังหวัดส่วนใหญ่ในทุกกลุ่ม เข้าไปเพื่อซื้อของ แต่ผู้อพยพระยะสั้นมีสัดส่วนของการเข้าไปเพื่อเที่ยวเตร่สูงกว่าผู้อพยพระยะสั้น และผู้อาศัยอยู่ในเขตหมู่บ้านเป้าหมายมีการเข้าไปเพื่อเที่ยวเตร่สูงกว่าผู้อาศัยอยู่นอกเขตกลุ่มหมู่บ้านเป้าหมายทั้งผู้อพยพระยะสั้นและผู้อพยพระยะสั้น การเคยเงินทางออกนอกตัวจังหวัดที่มีภูมิลำเนาอยู่ เกือบทั้งหมดของประชากรทั้งสองกลุ่มที่เคยไป โดยจังหวัดไปส่วน-

ใหญ่จะเป็นจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะจังหวัดที่มีเทศบาลนครที่สำคัญ ๆ สูงสุด เช่น นครพนม อุดรราชธานี บิโสธร สุรินทร์ รองลงไปคือ กรุงเทพมหานคร มีลักษณะที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติในทุก ๆ กลุ่ม การอ่านหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ผู้ขายดินมีการอ่านสูงกว่าผู้ไม่เคຍขายดินทั้งที่อยู่ในเขตและนอกเขตกลุ่มหมู่บ้านเป้าหมาย การฟังรายการวิทยุต่าง ๆ ผู้ขายดิน ระยะเวลาที่มีแนวโน้มของการฟังรายการต่าง ๆ สูงกว่าผู้ไม่เคຍขายดิน การดูโทรทัศน์ก็เช่นเดียวกัน ผู้ขายดิน ระยะเวลาที่มีแนวโน้มของการดูที่สูงกว่าเล็กน้อย

2. สำหรับลักษณะของการขายดินระยะสั้น พบว่าทั้งผู้ที่อยู่ในเขตและนอกเขตมีลักษณะที่เป็นไปในทำนองเดียวกันไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ส่วนใหญ่ผู้ขายดินระยะสั้นจะเคຍขายดินเพียง 1 ครั้งสูงสุด ที่เกินกว่า 3 ครั้งมีไม่มากนัก ระยะเวลาในการขายดินสูงสุดในช่วง 3 เดือนโดยผู้ที่อยู่ในนอกเขตกลุ่มหมู่บ้านเป้าหมายมีแนวโน้มที่สูงกว่าเล็กน้อย เดือนที่เริ่มขายออกสูงสุดในเดือนมกราคม แต่มีอัตราของการขายออกสูงในช่วงเดือนธันวาคม-กุมภาพันธ์ เหมือนกันทั้งสองเขต การเดินทางของผู้ขายดินระยะสั้นส่วนใหญ่จะไปกับเพื่อนบ้าน และไม่มีสมาชิกในครอบครัวรวมไปด้วย สถานที่ที่ขายดินระยะสั้นไปทำงานสูงสุด คือ กรุงเทพมหานคร รองลงมาสำหรับผู้ขายดินระยะสั้นที่อยู่ในเขตหมู่บ้านเป้าหมายมีอยู่ 3 ภาค คือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคตะวันตก โดยจะขายไปยังจังหวัดนครราชสีมา ชลบุรี และกาญจนบุรี กับสุพรรณบุรีตามลำดับเป็นส่วนใหญ่ ส่วนผู้ที่อยู่ในนอกเขตหมู่บ้านเป้าหมายมีแนวโน้มที่จะไปในจังหวัดภาคตะวันตกสูงกว่าภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเล็กน้อย แต่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ งานที่ทำ คือ งานรับจ้างในเขตเกษตรกรรม โดยผู้ขายดินระยะสั้นที่อยู่ในเขตหมู่บ้านเป้าหมายมีสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ที่อยู่ในนอกเขตหมู่บ้านเป้าหมายเล็กน้อย อาชีพรองลงไป คือ การรับจ้างก่อสร้างทั่วไป และทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมที่ไม่แตกต่างกันมากนัก สำหรับสาเหตุสำคัญที่ทำให้มีการขายดินระยะสั้นเป็นสาเหตุจากค่าน้ำ ภาษีที่ดิน การต้องการรายได้เพิ่ม และการว่างงาน โดยผู้ขายดินระยะสั้นที่อยู่ในนอกเขตหมู่บ้านเป้าหมายมีแนวโน้มที่สูงกว่า ส่วนผู้ไม่เคຍขายดินสาเหตุที่ไม่ขาย เนื่องจากมีภาระต้องคอบคณและมั่งงานทำอยู่แล้วเป็นสาเหตุสำคัญ ความคิดที่จะขายดินระยะสั้นในอนาคตของผู้ไม่ขายดินนั้น ส่วนใหญ่จะไม่ขายโดยผู้ที่อยู่ใน

เชื่อกันว่าความดีความงามจะไม่ขายสูงกว่าผู้ไม่ขายบาปใน ที่อื่นนอก เขตหมู่บ้าน เป้าหมาย เมื่อเปรียบเทียบประ โยชน์จากการขายดินในกลุ่มผู้ขายดิน ระยะสั้น เห็นว่าประโยชน์ที่สำคัญคือ กา มีรายได้เพิ่มขึ้นสูงสุดทั้งในกลุ่มที่อยู่ในเขตและนอกเขตหมู่บ้านเป้าหมาย ส่วนผู้ไม่ขายดินเห็นว่าประโยชน์สูงสุด คือ การได้ทำงานของตนเองอย่างเต็มที่โดยผู้ขายดินระยะสั้นที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน เป้าหมายสูงกว่าผู้ที่ไม่ขายดินนอกเขตหมู่บ้านเป้าหมาย สำหรับผล เสี่ยงส่วนใหญ่เห็นว่าการขายดิน ระยะสั้นไม่ก่อให้เกิดผล เสี่ยงสูง เช่นเดียวกับผู้ไม่ขายดิน แต่ผู้ไม่ขายดินเห็นว่าผล เสี่ยงที่สำคัญคือการขาดรายได้เพิ่ม ซึ่งผู้ไม่ขายดินในเขตหมู่บ้านเป้าหมายมีแนวโน้มที่สูงกว่า

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ขายดินระยะสั้นและผู้ไม่ขายดิน พอสรรูปโคดังต่อไปนี้

3.1 ในเรื่องเกี่ยวกับการวางแผนครอบครัว ประชากรตัวอย่างทั้งผู้ขายดินระยะสั้นและผู้ไม่ขายดิน เกี่ยวพันหมดทราบ เรื่องนี้โดยทราบจากหลายแหล่ง ชาวควบกันสูงสุด แต่เจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นแหล่งข่าวที่สำคัญสำหรับผู้ขายดินใน เขตหมู่บ้าน เป้าหมายสูงกว่าผู้ที่ไม่ขายดินนอกเขตหมู่บ้านเป้าหมาย ทั้งผู้ขายดินระยะ สั้นและผู้ไม่ขายดิน สถานที่ทราบข่าวส่วนใหญ่จะทราบข่าวภายในเขตหมู่บ้านของตน ระยะ เวลาที่ทราบนั้น ทราบนานกว่า 5 ปีขึ้นไปสูงสุด โดยผู้ไม่ เคยขายดินมีแนวโน้มของสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ขายดินระยะ สั้นทั้งในเขตหมู่บ้านเป้าหมายและนอกเขตหมู่บ้านเป้าหมาย การยอมรับวิธีการวางแผนครอบครัวผู้ขายดินระยะ สั้นมีแนวโน้มของการยอมรับที่สูงกว่าผู้ไม่ เคยขายดินเล็กน้อย แต่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ วิธีการใช้ส่วนใหญ่เป็นประเภทชั่วคราว โดยเฉพาะเขา แม่จุมก่าเน็ค ระยะ เวลาที่ใช้ก็ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ในทั้งสองกลุ่ม สำหรับผู้ที่ เป็นโสดและไม่ เคยใช้การวางแผนครอบครัวมีความคิดที่จะยอมรับวิธีการดังกล่าวในอนาคตสูงกว่าผู้ไม่ เคยขายดิน โดยจะใช้ในช่วงหลังจากมีบุตรแล้ว 2 คนสูงสุด สำหรับจำนวนบุตรที่เหมาะสม ผู้ขายดินระยะ สั้นมีแนวโน้มของความตองการบุตรเฉลี่ยต่ำกว่าผู้ไม่ เคยขายดินทั้งในเขตหมู่บ้าน เป้าหมายและนอกเขตหมู่บ้าน เป้าหมาย ความคิดเกี่ยวกับผู้คุมก่าเน็ค นั้น ทั้ง 2 กลุ่ม เห็นว่าควร เป็นหน้าที่ของผู้หญิงสูงสุด เนื่องจาก เห็นว่าชายเป็นผู้ที่ตองทำงานหนักหา เลี้ยงครอบครัว

3.2 การเปลี่ยนแปลงในเรื่องความมั่งคั่ง พบว่าทั้งสองกลุ่มมีการ เปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาหลังการขายดินสูงขึ้น โดยผู้ไม่ เคยขายดินมีสัดส่วนของความมั่งคั่งในเรื่องที่ดิน การ

สร้างบ้าน การมีสิทธิใช้งาน สูงกว่าผู้ขายดิน ระยะสั้นทั้งก่อนและหลังการขายดิน และเพื่อผู้ออก
เขตหมู่บ้าน เป้าหมายมีแนวโน้มที่สูงกว่าผู้ที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน เป้าหมาย ยกเว้นกรณีรายได้เพิ่ม
ขึ้น ซึ่งผู้ขายดินระยะสั้นมีส่วนในช่วงหลังการขายดินที่สูงกว่า และมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่สูง
กว่าผู้ไม่เคยขายดินทั้งในเขตและนอกเขตหมู่บ้าน เป้าหมาย

3.3 ในเรื่องสภาพภาพ มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในเรื่องของการเป็นสมาชิก
กลุ่มลูกเสือชาวบ้านหรือไทยอาสาป้องกันชาติ คณะกรรมการหมู่บ้าน และการมีความรู้ความ
ชำนาญพิเศษ โดยผู้ขายดินระยะสั้นมีส่วนของความรู้ความชำนาญพิเศษที่สูงกว่าผู้ไม่เคยขายดิน
ในเขตที่อยู่อาศัยทั้งสองประเภททั้งก่อนและหลังการขายดิน การเป็นสมาชิกกลุ่มลูกเสือชาวบ้าน
และไทยอาสาป้องกันชาติ ผู้ขายดินระยะสั้นมีแนวโน้มที่สูงกว่า ส่วนการเป็นคณะกรรมการหมู่บ้าน
ผู้ไม่เคยขายดินมีแนวโน้มที่สูงกว่าผู้ขายดินระยะสั้นแต่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญนัก

3.4 ความสะดวกสบายในการประกอบอาชีพ เกี่ยวกับการใช้รถแทรกเตอร์
การปรับปรุงที่ดิน การใช้ปุ๋ยเคมี การใช้พันธุ์พืชชนิดใหม่ การใช้รถขนส่งผลผลิตจากไร่นา
พบว่าเป็นไปในทำนองเดียวกัน มีการเปลี่ยนแปลงสูงเกี่ยวกับการใช้รถขนส่งผลผลิตจากไร่นา
โดยผู้ไม่เคยขายดินในเขตหมู่บ้าน เป้าหมายมีอัตราการเปลี่ยนแปลงที่สูงที่สุด และผู้ที่อยู่ในเขต
หมู่บ้าน เป้าหมายมีแนวโน้มของอัตราการเปลี่ยนแปลงในเรื่องการใช้รถบรรทุกผลผลิตจากไร่นา
ในอัตราที่สูงกว่าผู้ออกเขตหมู่บ้าน เป้าหมายทั้งผู้ขายดินระยะสั้นและผู้ไม่เคยขายดิน

3.5 ความสะดวกสบายในบ้านเรือนนั้น มีลักษณะที่คล้ายกันในเกือบทุกด้าน
คือเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงที่สูงในเรื่องของการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านเรือนและภาชนะเก็บน้ำฝน ส่วน
เรื่องอื่น ๆ โดยเฉพาะเครื่องใช้เกี่ยวกับไฟฟ้ามีค่อนข้างสูงเกี่ยวกับพัดลมและเตารีดไฟฟ้า ที่ผู้
ซึ่งอาศัยอยู่นอกเขตหมู่บ้าน เป้าหมายทั้งผู้ขายดินระยะสั้นและผู้ไม่ขายดินมีแนวโน้มที่สูงกว่าผู้ที่อาศัย
อยู่ในเขตหมู่บ้าน เป้าหมาย

3.6 ความสะดวกสบายในการเดินทางนั้น ที่เปลี่ยนแปลงมากที่สุด คือ การ
มีรถจักรยาน รองลงไปคือ รถจักรยานยนต์ โดยผู้ไม่เคยขายดินที่อยู่ในเขตหมู่บ้าน เป้าหมายมี
แนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงสูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ

3.7 ในด้านของความเป็นอิสระ พบว่าผู้ขายดิน ระยะสั้น ให้ความสำคัญของการเข้าร่วมประชุมในหมู่บ้านทุกครั้งสูงกว่าผู้ไม่ เคยขายดิน และผู้ขายดินที่อยู่ใน เขตหมู่บ้าน เป้าหมายมีแนวโน้มของการไม่ยึดถือคำสั่งสอน ของผู้อาวุโสสูงกว่าผู้ไม่ เคยขายดิน ส่วนการเป็นผู้นำในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ผู้ไม่ เคยขายดินมีแนวโน้มที่สูงกว่าผู้ขายดิน ระยะสั้น การเสนอแนะหรือคัดค้านความคิดเห็น ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ

3.8 ความอบอุ่นและขวัญกำลังใจนั้น มีลักษณะที่ใกล้เคียงกันเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นความรู้สึกมั่นคงในชีวิตที่ผู้ขายดิน ระยะสั้น ในเขตหมู่บ้าน เป้าหมายมีต่ำกว่ากลุ่มอื่น ๆ แต่ผู้ขายดิน ระยะสั้นก็มีความรู้สึกประทับใจสูงเท่าผู้ไม่ เคยขายดินอย่างมีนัยสำคัญทั้งใน เขตและ นอกเขตหมู่บ้าน เป้าหมาย โดยภาพรวมจะพบว่าเขตที่อยู่อาศัยไม่ได้ เป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความแตกต่างอย่างสำคัญเท่าใดนัก

หากพิจารณาระดับของการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่าง ๆ จะพบว่าในเรื่องของสถานภาพ ความสะดวกสบายในการเดินทาง และความสะดวกสบายในบ้านเรือน ส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับต่ำทั้งก่อนและหลังการขายดิน และเป็นไปในลักษณะเดียวกันทั้งผู้ขายดิน ระยะสั้นและไม่ขายดิน ความมั่งคั่งอยู่ในระดับต่ำก่อนขายดิน หลังขายดินเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับปานกลางสูงขึ้น ในระดับสูงมีน้อยมาก โดยผู้ไม่ขายดินมีส่วนของการกระจายอยู่ในระดับต่างๆ ที่ต่ำกว่า ความสะดวกสบายในการประกอบอาชีพส่วนใหญ่จะอยู่ในระดับกลางทั้งก่อนและหลังขาย แต่ในช่วงหลังขายดินมีส่วนที่อยู่ในระดับสูงมากกว่า ความเป็นอิสระ เป็นไปในทำนองเดียวกันทั้งสอง กลุ่ม โดยมีผู้ไม่ เคยขายดินที่อยู่นอกเขตหมู่บ้าน เป้าหมายมีส่วนของการกระจายที่สูงสุด ความอบอุ่นและขวัญกำลังใจส่วนใหญ่จะมีอยู่ในระดับปานกลางในช่วงก่อนขายดิน และเพิ่มมาอยู่ในระดับสูงมากขึ้นในช่วงหลังขายดิน โดยผู้ขายดิน ระยะสั้นที่อยู่นอกเขตมีส่วนของการกระจายอยู่ในระดับต่าง ๆ สูงกว่ากลุ่มอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญ

4. ถ้าพิจารณาเฉพาะผู้ขายดินระยะสั้น โดยศึกษาความสัมพันธ์ของตัวแปร เกี่ยวกับเพศ อายุ สถานภาพการสมรส และการเคยเดินทางเข้าตัวจังหวัด แล้ว จะพบว่าในเรื่องเพศชายมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสถานภาพ ความเป็นอิสระ และความอบอุ่นและขวัญกำลังใจ

ที่สูงกว่าหญิง ส่วนเรื่องอื่นไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กลุ่มอายุของผู้ชายที่ระดับชั้นที่มีอายุมากกว่า 30 ปีจะมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในด้านความมั่งคั่ง สถานภาพ ความเป็นอิสระ ที่สูงกว่าผู้ชายที่ระดับชั้นที่มีอายุน้อยกว่า 30 ปี ในด้านสถานภาพการสมรสพบว่าผู้ที่เป็นโสดมีแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความมั่งคั่ง สถานภาพ ความเป็นอิสระ ความอบอุ่นและขวัญกำลังใจ ที่ต่ำกว่าผู้ชายที่ระดับชั้นที่แต่งงานแล้ว ประสบการณ์ในการเคยเดินทางเข้าตัวจังหวัดของผู้ชายที่ระดับชั้นมีการเปลี่ยนแปลงในเรื่องความมั่งคั่ง สถานภาพ ความเป็นอิสระ และความอบอุ่นและขวัญกำลังใจ ที่สูงกว่าผู้ชายที่ระดับชั้นที่ไม่เคยเดินทางเข้าตัวจังหวัด

5. ในทวิเคราะห์หาความสัมพันธ์ของการพัฒนาคุณภาพชีวิตโควิธีสมการถดถอย โดยใช้ตัวแปรต่าง ๆ 10 ตัว คือ เพศ อายุ ขนาดครอบครัว สถานภาพการสมรส การศึกษา เขตที่อยู่อาศัย อาชีพครอง ขนาดที่ดินถือครอง ประสบการณ์ในการเคยเดินทางเข้าตัวจังหวัด และประสบการณ์การย้ายถิ่น พบว่าในเรื่องของความมั่งคั่งตัวแปรเกี่ยวกับขนาดที่ดินถือครอง ประสบการณ์การเดินทางท่องเที่ยวเข้าตัวจังหวัด และประสบการณ์การย้ายถิ่น มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อความมั่งคั่งก่อนและหลังการย้ายถิ่น ในด้านสถานภาพพบว่าเพศ อายุ ระดับการศึกษา ขนาดที่ดินถือครอง และประสบการณ์การเดินทางท่องเที่ยว มีอิทธิพลอย่างสำคัญต่อสถานภาพทั้งก่อนและหลังการย้ายถิ่น ตัวแปรที่มีผลอย่างมีนัยสำคัญกับความสะดวกสบายในบ้านเรือน คือ อายุ ระดับการศึกษา การมีอาชีพครอง ขนาดที่ดินถือครอง และประสบการณ์การเดินทางท่องเที่ยว ความสะดวกสบายในการประกอบอาชีพในช่วงก่อนและหลังการย้ายถิ่นขึ้นอยู่กับตัวแปรในด้านเพศและขนาดที่ดินถือครองเป็นสำคัญ ความสะดวกสบายในการเดินทางมีความสัมพันธ์กับตัวแปรด้านขนาดครอบครัว การศึกษา ขนาดที่ดินถือครอง ประสบการณ์การท่องเที่ยว และประสบการณ์การย้ายถิ่น ในด้านความเป็นอิสระ พบว่าตัวแปรเกี่ยวกับเพศ อายุ สถานภาพการสมรส ขนาดที่ดินถือครอง และประสบการณ์การท่องเที่ยว มีผลอย่างมีนัยสำคัญในทั้งสองช่วงเวลา และตัวแปรด้านอายุ ขนาดที่ดินถือครอง และประสบการณ์การท่องเที่ยว มีผลอย่างมีนัยสำคัญต่อความอบอุ่นและขวัญกำลังใจ เมื่อเรีงลำดับตัวแปรสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตในด้านต่างๆ จากมากไปหาน้อยจะเป็นดังนี้คือ ขนาดที่ดินถือครอง ประสบการณ์การเดินทางท่องเที่ยวเข้าไป

จังหวัด อำเภอกาฬสินธุ์ เขต ประสาทการพาณิชย์ สถานภาพการสมรส อาชีพ-
รอง เขตที่อยู่อาศัย และขนาดครอบครัว

ขอเสนอแนะ

จากผลของการศึกษาพบว่า ผู้ขายดิน ระบายสันและคูไม่เคบขายดินมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ เขตที่อยู่อาศัยในกลุ่มหมู่บ้านเป่าหมายและนอกกลุ่มหมู่บ้านเป่าหมายก็ไม่มี ความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ ระดับของการพัฒนาคุณภาพชีวิตหลายด้าน เช่น สถานภาพ ความสะดวกสบายในบ้านเรือน และการเดินทาง ยังอยู่ในระดับที่ค่อนข้างต่ำอย่างมากในช่วงหลังการขายดินแล้ว ในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การขายดิน ระบายสันไม่ได้เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แตกต่างไปจากคูไม่ขายดิน และในหลาย ๆ ด้านพบว่า คูไม่ขายดินมีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สูงกว่าผู้ขายดิน ระบายสัน ทำให้มองเห็นว่าการขายดิน ระบายสันเป็นกระบวนการแก้ปัญหาถึงความอยู่รอดในทางเศรษฐกิจในระดับมากกว่าจะช่วยในการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ดังนั้นรัฐบาลหรือผู้รับผิดชอบควรจะมีการดำเนินการดังนี้

1. ทบทวนยับยั้งการขายดิน ระบายสันของประชาชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ด้วยการจัดหางานหรือสร้างงานให้ชาวชนบทได้อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี ที่ไม่ใช่โครงการแบบการสร้างงานในชนบทมีระยะเวลาสั้นและไม่เพียงพอกับความต้องการ

2. พัฒนาเมืองหลักตามแผนที่กำหนด เพื่อลดความแตกต่างในด้านความเป็นอยู่และเป็นการเปิดโอกาสให้มีการหางานทำภายในภูมิภาคได้มากยิ่งขึ้น

ในเรื่องการกำหนดเขตพื้นที่ เป่าหมายเพื่อเร่งการพัฒนา พบว่าผู้ที่อยู่ในเขตและนอกเขตหมู่บ้านเป่าหมายไม่ได้มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่แตกต่างกันนัก อาจเป็นเพราะสภาพความเป็นอยู่ของผู้ที่อยู่ในทั้งสองเขตไม่แตกต่างกัน และแผนพัฒนาที่ยกพื้นที่เป็นหลักในการพัฒนาโดยการรวมกันระหว่างสี่กระทรวงหลักเพิ่งเริ่มต้นในปี 2525 ซึ่งระยะเวลาเพียงผ่านมา 3 ปีอาจจะยังมองไม่เห็นผลที่ชัดเจนนัก แต่อย่างไรก็ตามมีหลายหมู่บ้านที่อยู่ในทำเนียบรายชื่อหมู่บ้านเป่าหมายที่ต้องเร่งการพัฒนา ยังไม่มีโครงการที่จะช่วยปรับปรุงสภาพความเป็นอยู่ปรากฏออกมาอย่างชัดเจนเลย

เป็นเรื่องที่คงเร่งรัดในการปฏิบัติงานให้มากขึ้น อีกประการหนึ่งผู้ที่อยู่ในเขตและนอกเขตหมู่บ้านเป้าหมายสภาพความเป็นอยู่โดยทั่ว ๆ ไปที่คล้ายคลึงกัน ประสพปัญหาและมีพฤติกรรมต่างๆ ที่เป็นไปในทำนองเดียวกัน การขายดินระบะสันก็ไปทำงานในที่แห่งเดียวกัน การแก้ไขในจุดหลักคงจะต้องอยู่ที่การหาทางยับยั้งการขายดินระบะสันให้ลดน้อยลง พร้อมทั้งเตรียมสร้างงานไว้รองรับให้เหมาะสม